

Bijlage 2. Beoordelingsformulier uiteenzettingen

Beoordelaar:		Auteur: Onderwerp:						
Onderdeel	Beschrijving	Punten					Opmerkingen	
VORM	Titel	De tekst heeft een aansprekende titel	5	4	3	2	1	
	Inleiding	De inleiding maakt duidelijk waar de tekst over gaat.	5	4	3	2	1	
		Er staan aansprekende voorbeelden, vragen of anekdotes in de inleiding.	5	4	3	2	1	Namelijk:
	Kern	De kern bevat alinea's met deelonderwerpen	5	4	3	2	1	De deelonderwerpen zijn onder andere:
		Er zit een logische volgorde in de kern	5	4	3	2	1	
		Er wordt gebruik gemaakt van signaalwoorden	5	4	3	2	1	
	Slot	Het slot sluit aan bij wat er in de kern genoemd is	5	4	3	2	1	
		Er staan concluderende en animerende zinnen in (een uitsmijter)	5	4	3	2	1	
INHOUD		Er staat interessante of originele informatie in de uiteenzetting	5	4	3	2	1	Zoals:
		Ik heb iets van deze uiteenzetting geleerd	5	4	3	2	1	Namelijk:
		Er wordt uitleg gegeven en er staan voorbeelden bij	5	4	3	2	1	
		Er wordt verwezen naar bronnen	5	4	3	2	1	
		De tekst is op een aansprekende manier geschreven	5	4	3	2	1	
		Deze tekst is volgens een duidelijke, bij de inhoud passende structuur geschreven	5	4	3	2	1	
		Na het lezen van deze uiteenzetting heb ik geen vragen meer	5	4	3	2	1	
TAALGEBRUIK		Er zijn geen taal- en spelfouten gemaakt	5	4	3	2	1	
		Er is juist gebruik gemaakt van interpunctie en hoofdletters	5	4	3	2	1	
		De tekst is geschreven in goedlopende zinnen	5	4	3	2	1	
TOTAAL		Hoeveel punten heb ik in totaal gegeven?						
EINDOORDEEL		Opmerkingen:						

Gebaseerd op Ekens, T. & Meestringa, T. (2013). *Beoordeling van en feedback op schrijfvaardigheid. Een handreiking voor de tweede fase voortgezet onderwijs*. Enschede: SLO, en Frank, H., Grezel, J.E., Kooiman, M., Steenberg, W., Zetstra, H. (2014). *Nieuw Nederlands 4/5 havo* (5e herziene druk). Groningen: Noordhoff Uitgevers bv.

VERSCHENEN PROEFSCHRIFT

Functionele grammatica helpt studenten beter schrijven

THEUN MEESTRINGA

Kuiper, C. (2018). *Promoting Tertiary Students' Writing; A Subject-Specific Genre-Based Approach*. Leuven: KU Leuven. Isbn 978 94 028 1014 1. 316 blz.

Het proefschrift van Cindy Kuiper (2018) waarop zij in juni 2018 in Leuven is gepromoveerd, leest bijna als een roman. Naast de laag van het beschreven onderzoek, is er de laag van de vooruitgang van de schrijfvaardigheid van de studenten waar het allemaal om te doen is, maar ook volg je de ontwikkeling van de twee uitvoerende docenten en daaronder kun je de ontwikkeling zien van de onderzoeker op het terrein van de genredidactiek als verdieping van taalgericht vakonderwijs.

Net als Van Dijk (2018, besproken in LTT 2019-3)) laat Kuiper in haar proefschrift zien dat die verdieping zin heeft, omdat ze daarmee beter kan beschrijven welke schrijfvaardigheid haar hbo-studenten moeten leren beheersen en ze de studenten en opleiders middelen kan geven om de schrijfvaardigheid én het schrijfonderwijs te verbeteren.

Kuipers onderwerp, de niveauverhoging van de schrijfvaardigheid van studenten in het hoger onderwijs, is een actueel thema. De Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (2015) adviseert vaart te maken met taalvaardigheid in het hoger onderwijs door van elke instelling voor hoger onderwijs een taalbeleid te vragen dat is toegespitst op de eigen opleidingen. Zij merkt op dat veel studenten moeite hebben met analyseren, redeneren en

schrijven, terwijl de huidige tijd om een uitstekende taalvaardigheid vraagt. Bovendien is de aandacht daarvoor in de instellingen te weinig of niet structureel verankerd. Ook de Inspectie van het Onderwijs (2018) roept in het hoger onderwijs op tot opleidings specifiek taalbeleid, dat 'beter aansluit op de praktijk'. In het rapport van december 2018 lijkt de Inspectie zich alleen om de vaardigheid in het Engels te bekommeren, maar in 'De staat van het hoger onderwijs' (2019) vraagt zij zich toch ook af of de Nederlandse taalvaardigheid voldoende wordt bevorderd. Omdat beroepen sterk verschillen in voor het beroep relevante schrijftaken, is opleidings specifiek schrijfonderwijs nogal een uitdaging, maar Kuiper laat zien die wel aan te durven.

Zorgen om de schrijfvaardigheid van studenten in het hoger onderwijs bestaan al jaren. Zo waren ze in de jaren negentig mede aanleiding tot de invoering van de tweede fase in het voortgezet onderwijs; in deze eeuw hebben we er het referentiekader taal aan te danken. Veel hogescholen proberen met verplichte taaltoetsen en algemene, vormgerichte schrijfcursussen deze problemen aan te pakken, maar die aanpak is ontoereikend gebleken, voert Kuiper aan. De genredidactiek die expliciteert hoe taal in specifieke situaties wordt gebruikt voor bepaalde communicatieve doelen - lijkt haar veelbelovend en daarom onderzoekt ze de vraag hoe vakspecieke genredidactiek in het hbo kan worden vormgegeven en ingezet met het oog op het bevorderen van de schrijfbaar-

digheid van eerstejaarsstudenten in vakspecifieke genres.

Het onderzoek is uitgevoerd op de Hospitality Business School (HBS) van de Saxion Hogeschool in Deventer en volgens de methode van het ontwerpgericht onderwijs-onderzoek (*design-based research*) in drie fasen: a) voorbereiding en ontwerp, b) uitvoering en c) evaluatie. Kenmerkend voor de werkwijze is dat Kuiper voorafgaand aan de interventies nauwkeurig haar verwachtingen ten aanzien van haar interventies (*design conjectures*) en de uitvoering en resultaat ervan (*theoretical conjectures*) in kaart brengt, en die na afloop van elke interventie evalueert en zo nodig bijstelt.

Aan de eerste fase van voorbereiding en ontwerp hebben 86 studenten en 35 opleiders (praktijkdocenten) meegedaan. Met behulp van vragenlijsten en groepsinterviews heeft Kuiper een beeld gekregen van de schrijfvaardigheid van de eerstejaars studenten en het schrijfonderwijs van de praktijkdocenten. Het beeld bevestigt de schrijfproblemen van studenten uit eerder onderzoek, zowel naar eigen indruk als – in veel grotere mate – naar inzicht van de opleiders: ‘Het ontbreekt bij veel studenten aan structuur’ en ‘Ik denk dat ik onze zorgen het best kan weergeven, door te zeggen dat de meeste studenten niet eens op vo-niveau kunnen schrijven.’

Maar Kuiper vindt ook dat de praktijkdocenten op een uitzondering na geen schrijfonderwijs geven blijkens uitspraken als: ‘Ik vind het moeilijk om voorbeeldteksten in mijn lessen te gebruiken, want dat voelt als ‘het antwoord weggeven.’ Studenten kunnen eenvoudig stukken kopiëren en in hun eigen teksten gebruiken.’ Uit de groepsinterviews kwamen hiervoor verschillende redenen naar voren, zoals weinig vertrouwen in de vaardigheid schrijfonderwijs te verzorgen en onduidelijkheid over de eisen waaraan de studenten zouden moeten voldoen. Dit maakt duidelijk dat praktijkdocenten een training nodig hebben voor ze genre-speci-

fiek schrijfonderwijs zullen kunnen geven.

In deze eerste fase van het onderzoek is in overleg met de opleiders besloten het onderzoek uit te voeren in de vakken Evenementenorganisatie en Kennismaking met Onderzoek, omdat die samen een goed beeld geven van de gaardheid van de opleiding die zowel beroepsgericht als academisch is. Bovendien wordt schrijfonderwijs in deze vakken als wenselijk, nuttig en uitvoerbaar beoordeeld.

Binnen deze cursussen worden twee vakspecifieke genres geselecteerd: een Offerte voor een evenement en een Advies op basis van onderzoek: een case analysis. Deze twee zijn relevant voor studenten en worden als moeilijk gezien. Kuiper kiest voor deze genres op basis van literatuur, gesprekken met opleiders en analyse van authentieke teksten en producten van studenten. Op basis van haar analyse van de genres beschrijft ze deze naar gehanteerd doel, structuur en verwachte registerkenmerken.

Om een beeld te geven van het cursus-specifieke karakter van deze genres, geef ik hier het doel en de globale structuur van deze genres. Het doel van de Offerte is ‘de lezer te overtuigen van de geschiktheid van het voorgestelde evenement’ en zo’n tekst doorloopt op de HBS de volgende vier stadia:

1. Identificatie van de behoeften en wensen van de cliënt
2. Introductie van het thema van het evenement
3. Uitwerking van het evenement
4. Bepalingen en voorwaarden.

Het doel van het Advies is ‘op basis van een multicriteria-analyse een cliënt voorzien van goed onderbouwde aanbevelingen’. De stadia van zo’n tekst zijn op de HBS:

1. Analyse van de huidige situatie en probleemidentificatie
2. Beschrijving van de criteria
3. Beschrijving van de oplossingen
4. Waardering van de oplossing op basis van de criteria

5. Conclusie

6. Aanbevelingen.

Naast deze structuurkenmerken beschrijft Kuiper het register van de genres in termen van veld, toon en modus: welke taalmiddelen worden er gebruikt om aan te geven waar het over gaat (veld), in welke relatie staat de schrijver met de lezer (toon) en hoe de tekst nader te structureren (modus). Met deze typing analyseert ze vervolgens tien producten van studenten van elk genre om sterke en zwakke punten op te sporen, om daarmee de interventie vorm te kunnen geven. Ze vindt onder meer dat het realiseren van een goede ‘toon’ voor studenten een van de grootste problemen is.

De conclusie van de eerste fase van het onderzoek is dat voor het ontwerpen van vakspecifieke genredidactiek voor de schrijfvaardigheid van hbo-studenten vier aandachtspunten van belang zijn:

- Bestudeer het huidige schrijfonderwijs en de huidige schrijfproblemen;
- Analyseer de doelgenres op basis van verschillende bronnen;
- Professionaliseer de vakdocenten;
- Maak de verwachtingen expliciet.

Nadat de onderzoeker heeft beschreven hoe vakspecifieke genredidactiek in het hbo kan worden vormgegeven, doet ze in twee hoofdstukken zorgvuldig verslag van de interventies die de tweede fase van het onderzoek vormen: in hoofdstuk 5 de drie interventies bij de cursus Evenementenorganisatie en in hoofdstuk 6 de twee interventies bij de cursus Kennismaking met Onderzoek. De eerste twee interventies van de eerste cursus gaan vooraf aan die van de tweede cursus, zodat de ervaringen ermee daarin kunnen worden verwerkt. De afsluitende interventies bij de cursussen vinden tegelijkertijd plaats. In totaal hebben 46 studenten en een vakdocent meegedaan aan de interventies bij Evenementenorganisatie (respectievelijk 24,

13 en 9 studenten aan interventie 1, 2 en 3) en 31 studenten en een vakdocent aan die bij Kennismaking met Onderzoek (19 en 12 studenten bij interventie 1 en 2).

De verzamelde data bestaan uit de vooraf geformuleerde verwachtingen ten aanzien van de interventie en de uitvoering ervan, lesplannen, video-opnamen van de lessen en lesmaterialen, opnames van de *stimulated recall interviews* met de vakdocenten na afloop van de lessen, logboeken van de vakdocenten en aantekeningen van de onderzoeker bij deze activiteiten. Bovendien worden de ‘offertes’ en de ‘adviezen’ die de studenten schrijven aan het begin en het eind van de cursussen geanalyseerd op de vastgestelde structuur- en registerkenmerken.

Met deze data kan Kuiper het verhaal van de opeenvolgende interventies levendig weer geven, waarin steeds nieuwe problemen naar voren komen en opgelost worden in aanwijzingen voor de volgende serie lessen. De onderwijsleercyclus vormt steeds de basis van het lesontwerp. Deze cyclus kent vier stadia: 1. oriëntatie op het ontwerp en de schrijftaak (*building the field*), 2. analyse van de tekst (*deconstruction*), 3. gezamenlijk schrijven van een tekst (*joint construction*), 4. zelfstandig schrijven van een tekst (*independent construction*) (Zie ook Van der Leeuw & Meestringa, 2014). Voor de hele interventie en voor de eerste drie stadia worden steeds verwachtingen geformuleerd en geëvalueerd.

In haar *design narrative* van elke interventie volgt Kuiper deze stadia met vele citaten van student, vakdocent en onderzoeker zodat de lezer een goed beeld krijgt van de ontwikkelingen. Dat komt mede door het scherpe onderscheid van Gibbons (2009) dat Kuiper ook in haar verslag hanteert tussen de vooraf geplande taalsteun aan de studenten (*designed scaffolding*) en de taalsteun die tijdens de lessen als aanvulling daarop wordt gegeven (*interactional scaffolding*).

De geëxpliciteerde verwachtingen blijken

bijna steeds te kunnen worden bevestigd. Ter illustratie geef ik in het kader hieronder twee verwachtingen voor de deconstructiefase van de onderwijsleercyclus (TLC) uit het proefschrift weer. De eerste hiervan is een van de twee die na de eerste interventie zijn bijgesteld. Deze verfijning is af te lezen aan het cursief in de tekst.

Het bleek in deze setting beter de studenten na een klassikale instructie over het genre in kleine groepen teksten te laten analyseren met behulp van een vak- en genre-specifiek hulpmiddel in de vorm van een kaart met de stadia die een tekst van het genre gewoonlijk doorloopt, en de taalmiddelen die bij de registerkenmerken in dit genre gewoonlijk worden gehanteerd. Deze tool blijkt bij de volgende interventies een belangrijk instrument te zijn voor zowel de docent als de student.

Bij de latere bijstellingen van de lesplannen en -materialen op grond van de interventies blijven de verwachtingen overeind. Die voortdurende bevestigingen verstoren de leesbaarheid van het proefschrift wel een beetje.

In de derde evaluatiefase van het onderzoek, waarin onder meer studentproducten uit een pre- en posttest met een genrespecifiek, analytisch beoordelingsformulier zijn gescoord, blijkt het effect van de interventies op de schrijfvaardigheid van de studenten in alle vijf interventies significant positief te zijn, met effectgroottes variërend van groot

($d=0,84$ en $d=1,16$) tot zeer groot ($d=1,35$, $d=1,40$ en $d=2,04$). De meeste vooruitgang wordt geboekt op de kenmerken structuur en toon van de tekst.

Kuiper heeft laten zien hoe vakspecifieke genredidactiek in het hbo kan bijdragen aan de schrijfvaardigheid van studenten en geeft daarmee richting aan de vormgeving van het gewenste, opleidingsspecifieke taalbeleid. Daarbij lijkt het niet uit te maken of het om meer beroepsgerichte of meer academische opleidingen gaat, tenminste, daartoe geven de resultaten van dit onderzoek geen aanleiding.

Kuiper besteedt in de conclusie, discussie en aanbevelingen weinig woorden aan het functionele perspectief van de genredidactiek in de Nederlandse context. Toch heeft ze in dit onderzoek pionierswerk moeten verrichten in het ingebedde schrijfonderwijs voor studenten met toepassing van de genredidactiek. Dat lees ik in het proefschrift terug, met name in de beschrijving van de eerste interventie en in het gegeven dat het perspectief voor student en uitvoerend docent volstrekt nieuw is.

Mijn hoop is dat dit onderzoek met dat van Van Dijk (2018) de start vormt van een rijke onderwijsonderzoekstraditie in de ontwikkeling en toepassing van de functionele grammatika in Nederland.

TLC phase II

Design conjecture (design mediating processes):

- If students in small groups engage in analyzing the target genre in sample texts with the help of practical, subject-specific explanation of the genre concepts field, tenor and mode in the whole-class context, then awareness raising and modeling of the target genres' text features are likely to occur

Theoretical conjecture (mediating processes learning outcomes):

- If interaction in the sense of awareness raising and modeling occurs, students are likely to develop knowledge of the goal, structure and linguistic features of the target genre

LITERATUUR

- Dijk, G. van (2018). *Het opleiden van taalbewuste docenten natuurkunde, scheikunde en techniek: Een ontwerpgericht onderzoek*. Utrecht: Freudenthal Instituut Universiteit Utrecht (dissertatie).
- Gibbons, P. (2009). *English learners academic literacy and thinking; Learning in the challenge zone*. Portsmouth: Heinemann.
- Inspectie van het Onderwijs (2018). *Nederlands of niet: gedragscodes en taalbeleid in het hoger onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het Onderwijs.
- Inspectie van het Onderwijs (2019). *De staat van het onderwijs; Deelrapport: De staat van het hoger onderwijs*. Utrecht: Inspectie van het onderwijs.
- Leeuw, B. van der & Meestringa, T. (2014). *Genres in schoolvakken; Taalgerichte didactiek in het voortgezet onderwijs*. Bussum: Coutinho.
- Raad voor de Nederlandse Taal en Letteren (2015). *Vaart met taalvaardigheid; Nederlands in het hoger onderwijs*. Den Haag: Nederlandse Taalunie.

Proefschrift van Cindy Kuiper: bit.ly/LTT2XoBCv7

THEUN MEESTRINGA (1952) werkte na zijn studie ontwikkelingspsychologie in Groningen van 1979 tot 2018 als leerplannontwikkelaar aan het nationaal instituut voor leerplanontwikkeling (SLO) voor Fries, Nederlands als tweede taal, Nederlands en taalgericht vakonderwijs. Sindsdien is hij nog zijdelings betrokken bij het Platform Taalgericht Vakonderwijs.